

[itobiad], 2021, 10 (1): 646-670.

**Geleneksel Tedavi Uygulamaları Kapsamında Sağlık Ocakları
ve Tedavi Yöntemleri**

Healers in Anatolia and Their Treatment Methods within the Scope of
Traditional Treatment Practices

Sinan YILMAZ

Doç. Dr., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Assoc. Prof., Karabuk University, Faculty of Letters

e-mail: elektromektup@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-9915-8323

Zehra KORKMAZ

Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı
Teacher, National Education Ministry

e-mail: zehrakork@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-3438-1468

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 19.01.2021
Kabul Tarihi / Accepted : 18.03.2021
Yayın Tarihi / Published : 20.03.2021
Yayın Sezonu : Ocak-Şubat-Mart
Pub Date Season : January-February-March

Atıf/Cite as: Yılmaz, S , Korkmaz, Z . (2021). Geleneksel Tedavi Uygulamaları Kapsamında Sağlık Ocakları ve Tedavi Yöntemleri . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 10 (1) , 646-670 . Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/pub/issue/60435/863343>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012 – İstanbul / Eyup, Turkey. All rights reserved.

Geleneksel Tedavi Uygulamaları Kapsamında Sağlıkta Ocakları ve Tedavi Yöntemleri

Öz

Günümüzde modern tıp son derece ilerlemiş olmasına rağmen, sağlığın korunması ve hastalıkların tedavi edilmesi noktasında geleneksel tedavi uygulamalarının gündelik hayatta kendisine yer bulmaya devam ettiği görülmektedir. Zira insanların sağlıklarını koruma, geri kazanma ve hastalıklarla baş etme yolunda mümkün olan her yola başvurmak istemeleri kendileri açısından gayet anlaşılabilir bir durumdur. Günümüzde ortaya çıkan modern tıp uygulamalarından önce var olan bazı geleneksel tedavi uygulamalarının da bu kapsamda değerlendirilmesi mümkündür. Bu uygulamalardan bazıları tamamlayıcı tıp adı altında modern tıpla birlikte ve modern tıbbın uygulayıcıları tarafından da kullanılmaktadır. Bazı uygulamalar ise, geleneksel yöntemlerle nesilden nesile aktarılarak devam ettirilmekte, ancak modern tıbbın uygulayıcıları tarafından uygulamaya değer bulunmamaktadır. Uygulamalardan bazıları da sürdürücüsü kalmadığı ya da talep olmadığı için tarih içinde yok olup kaybolmuştur.

Bu çalışmada geleneksel tedavi uygulamaları içinde önemli bir yere sahip olan Ocak geleneği, belli örnekler üzerinden ele alınarak tartışılmıştır. İncelenen Ocakların hangi tedavi yöntemlerini uyguladıkları ile ilgili örneklerle yer verilmiş ve bu yöntemler konvansiyonel tıp ve dini inançlar yönünden de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Ayrıca Ocak geleneği kültürel değişim ve gelişim açısından da değerlendirilerek uygulamaların toplumsal yansımalarının neler olduğu tartışılmıştır.

Araştırma bulguları geleneksel tedavi yöntemlerinin 3 ana grup altında kategorize edilebileceğini göstermiştir. Bunlar; İslamiyet öncesi dönemin izlerini taşıyan tedavi yöntemleri, İslamiyet öncesi dönemden izler taşımakla birlikte İslam dininin motiflerini de barındıran tedavi yöntemleri ve son olarak da İslam inancının temel esaslarına aykırı unsurlar barındırmayan ve bütünüyle İslam kültürünü yansıtan tedavi yöntemleri olarak ifade edilmiştir. Araştırmada incelenen Ocakların uyguladıkları tedavi yöntemlerinin hangi motifleri taşıdığı ile ilgili açıklamalar ilgili bölümlerde yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel tıp, Geleneksel tedavi yöntemleri, Halk hekimliği, Ocak geleneği, Sağlık sosyolojisi, Büyü, Rukye.

Healers in Anatolia and Their Treatment Methods within the Scope of Traditional Treatment Practices

Abstract

Although modern medicine is advanced today, it could be seen that traditional treatment practices continue to find place in daily life in terms of protecting health and treating diseases. As for the sick people, their efforts to use every possible way to protect and restore their health and cope with diseases are quite understandable. In this context, it is also quite understandable why some traditional treatment practices that existed before modern medical practices still exist today. Some of these practices are used under the name of complementary medicine with modern medicine and by practitioners of modern medicine. Some of these applications are continued passing from generation to generation with traditional methods, but it is not considered worthy of applying by practitioners of modern medicine. Some of the applications have disappeared gradually in history because there is no practitioner or demand.

In this study, traditional healers, which has an important place in traditional treatment practices, have been discussed through certain examples. Examples of the treatment methods used by the examined healers were given, and these methods were also evaluated in terms of conventional medicine and religious beliefs. In addition, traditional healers were evaluated in terms of cultural change and the social reflections of the practices were discussed.

Research findings have shown that traditional treatment methods can be categorized under 3 main groups: The treatment methods that bearing the traces of the pre-Islamic period, the treatment methods that bear the traces of the pre-Islamic period but also include motifs of the Islamic religion, and finally, the treatment methods that do not contain elements contrary to the basic principles of the Islamic belief and reflect totally the Islamic culture. The explanations about the category of the used healing methods was made in the relevant sections.

Keywords: Traditional medicine, Traditional treatment methods, Folk medicine, Healer, Magic, Rukyah.

Giriş

Tibbin henüz sistematik ve bilimsel bir yapıya dönüşmediği dönemlerde, hastalıklarla mücadele ve tedavi yöntemleri o toplumun bilgi düzeyi ve imkânları dâhilinde toplumlara göre farklılık göstermiştir. Hastalığın kaynağının ne olduğunun anlaşılamadığı ya da tedavisi için bir çare bulunamadığı durumlarda hastalık zaman zaman kötü davranışların bir cezası olarak görülmüş ve tedavisi için de birtakım olağanüstü yöntemler uygulanmıştır. Bu yöntemlerden ilk akla gelenler, tütsü yapmak, kutsal görülen mekânları ziyaret etmek, şifacılar gitmek, büyüsel işlemlere başvurmak gibi uygulamalardır. Bu uygulamalar, günümüzde geleneksel tedavi, geleneksel tıp ya da halk hekimliği olarak nitelendirilmektedir.

Türk ve Müslüman bilginlerin tıp konusundaki bilimsel yaklaşımları günümüzde oldukça ileri düzeylere ulaşan tıp bilimine önemli katkılarda bulunmuştur. İbn Sina'nın el-Kânûn fi't-tıbb adlı eserinin (Kahya, 2001, ss. 331-332) Batı'da yüzyıllarca ders kitabı olarak okutulması, Akşemsetdin'in ilk defa mikroptan bahsetmesi (Unat, 2019, s. 54) bunlara örnek olarak gösterilebilir. Bununla birlikte, Türk-İslam geleneğinde, sadece hastalıklar ve bunların biyolojik etkenleri göz önünde bulundurmamakla yetinilmemiş, psiko-kültürel unsurlar da dikkate alınmıştır. Hastalığın tedavisi için gerekli ilaçların kullanılmasına ek olarak şifa bulmak için Allah'a dua etmek ve şifanın ondan geleceğine inanmak vb. unsurlar yapılan tedavilerin ve şifa arayışının ayrılmaz bir parçası olmuştur (Yerinde, 2010, ss. 129-131).

Batıda 18. yüzyılın sonlarından itibaren pozitivist bilim anlayışının ilerlemesine paralel olarak ortaya çıkan modern tıp bilimi ise hastalık ve sağlığın insanın salt biyolojik varlığından kaynaklandığı kabulüne dayanmaktadır. Günümüzde tüm dünyada sağlık ve hastalıklarla ilgili bir standartlaşmaya neden olan bu anlayış, aynı zamanda sosyal ve kültürel süreçleri göz ardı eden tek yönlü bir yaklaşıma da neden olmuştur (Yaylagül ve Baş, 2016, s. 140).

Aydınlanma çağı ile başlayan Modernizme paralel olarak ortaya çıkan bu indirgemeci ve pozitivist tıp anlayışı, Postmodern düşüncenin ortaya çıkmasına paralel olarak değişmeye başlamış ve günümüzde hastalık sebeplerinin daha karmaşık olduğu düşüncesi ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu nedenle, tedavi usulü olarak modern tıp uygulamalarının yanında tamamlayıcı ve alternatif bir yol olarak geleneksel yöntemlerin de kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Türkdoğan, 1991, s. 63).

Günümüz Batı dünyasında geleneksel tedavi yöntemleri ile ilgili araştırmalar, sağlık antropolojisi ve kültür araştırmaları temelinde yürütülmektedir. Bu araştırmalarda geleneksel tedavi yöntemlerinin psikolojik/psikiyatrik temellerinin de sürekli olarak vurgulanması dikkat

çekmektedir (Kleinman, 1980; Lewis, 1982). Kleinman'ın (1980) Tayvan örneği üzerinden Çin kültürü ve geleneksel tıp uygulamalarını incelediği araştırmasında, geleneksel tedavi yöntemleri ile birlikte bizim araştırma konumuz olan Ocaklarla hemen hemen aynı anlama gelen şifacılar da (healers) araştırma konusuna dahil edilmiştir. Bu araştırmanın günümüze kadar çok sayıda baskı yapması ve atıf alması, bilim dünyasının da geleneksel tedavi yöntemlerine son derece ilgi gösterdiğinin bir kanıtı olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmada geleneksel tedavi yöntemleri arasında önemli bir yere sahip olan ve Anadolu'nun hemen her köşesinde karşılaşılan Ocakların uygulamış oldukları tedavi yöntemlerinin neler olduğu incelenmeye çalışılmıştır. Türkçede birden fazla anlama gelen Ocak kelimesi, geleneksel tedavi uygulamaları kapsamında herhangi bir rahatsızlıktan dolayı halkın başvurmuş olduğu Ocaklı aile ya da halk hekimlerini ifade eder. Bu Ocaklarda sürdürülen tedavi uygulamaları nesilden nesile aktararak günümüze kadar ulaşmış uygulamalardır (Karakaş, 2015, s. 322; Korkmaz, 2019, s. 44).

Ocaklarda tedavi yöntemlerini uygulayan kişi ya da ailelere *Ocak* ya da *Ocaklı* denilmektedir. Bu kişi ya da ailelerin, hastalıkları olağanüstü yöntemlerle tedavi etme gücünde olduğuna inanılmaktadır. Ocaklarda şifacılık yeteneği genellikle babadan oğula ya da anadan kıza el verme ile geçer. Ocaklı kişinin kendi soyundan olmayan birisine şifa yeteneğini aktardığı durumlar da olabilir. Önemli olan el alacak kişinin tedavi yöntemlerini kavrayacak ve tatbik edecek yeteneğe sahip ve uygulamaları tatbik etmeye istekli olmasıdır. Bazı araştırmacılar, kesin bir kuralı olmamakla birlikte, Ocaklı ailelerin ekseriyetle bir türbenin yakınlarında ikame etmeleri, bir ermişin neslinden gelmeleri ya da onun ziyaret yerinde görevli olmalarının bu ailelere tedavi yetkinliği verdiği olan inancı pekiştirdiği tespitini yapmaktadır. Ocaklı kişi kadın ya da erkek olabilir. Yine kesin bir kural olmamakla birlikte kadın hastalara kadın Ocaklılar, erkek hastalara ise erkek Ocaklıların baktığı tespit edilmiştir (Boratav, 2013, s. 129).

El verme işleminin farklı şekilleri olabilir. Bazı uygulamalarda, el verme işlemi esnasında el alacak olan kişi Ocaklının önünde diz çöker, elini öper. Bazı Ocaklılar el verecekleri kişiye elinden su içirir. Bazı Ocaklılar da üç kere "elimi verdim, aldın mı?" diye sorar. El alacak kişi soruyu üç kere "aldım" diyerek cevaplar. El alma işlemi böylece gerçekleşmiş olur (Boratav, 2013, s. 130).

Bazı araştırmalar, Ocakların sağaltma yöntemlerinde esas olan unsurun büyü olduğunu ifade etmektedir. Ancak, aşağıda Ocaklarla ilgili vermiş olduğumuz örneklerde de görüleceği gibi, bu ifadeyi bütün Ocaklar için

genellemek hatalı olacaktır. Büyüye dayalı uygulamalar arasında; bağlama, kesme, eritme, yakma, düğümleme, ağırlı bölgeye cansız bir varlığın tatbiki, toprak üzerinde yatma sureti ile hastalığı toprağa nakletme gibi uygulamalar zikredilmektedir. Bu işlemlerin yanı sıra bazı hastalıkların tedavisinde bitkilerden istifade eden Ocaklar da vardır. Bazı Ocaklarda ise tedavilerde ateş unsuru etkili olarak kullanılmaktadır. Cilt rahatsızlıklarında hasta olan bölgenin Ocaktan alınan kül ile yıkanması; yine bazı cilt rahatsızlıklarında rahatsız olan bölgenin üzerinde keten ya da pamuk yakılması, kırk basmasına karşı çocuğun içinde Ocaktan alınmış küçük taşların bulunduğu su ile yıkanması gibi işlemlerde ateş ve Ocak unsurları belirgin şekilde görülmektedir (Kaplan, 2010, s. 23).

Geleneksel ve tamamlayıcı tedavi yöntemlerinin günümüz modern tıp bilimi tarafından da kabul görmeye başlaması neticesinde Ekim 2014 tarih ve 29158 sayılı Resmî Gazete’de Sağlık Bakanlığı tarafından yayımlanan *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği* ile hangi geleneksel yöntemlerin uygulama merkezlerinde yasal olarak yapılabileceği kanuni olarak düzenlenmiştir. Bu yönetmelikte yer alan 15 yöntem arasında yer alan ve araştırmamıza konu olan Ocaklar tarafından da uygulanmakta olan Fitoterapi (Bitkisel tedavi), Kupa uygulaması ve Sülük tedavisi ile ilgili örnekler, bu yöntemlerin tartışmalı olsa da günümüz tıp bilimi tarafından kabul görmeye başlaması nedeniyle araştırmada ayrıca değinilmemiştir. Kırık çıkık tedavisi ve Bel çekirme gibi yine bazı Ocaklar tarafından uygulanan ancak genellikle imkansızlıklar neticesinde başvuru yöntemleri olmaları, tıp bilimi tarafından sakıncalı olarak görülmesi ve doğrudan bedene müdahale unsuru içermeleri nedeniyle araştırma kapsamına dahil edilmemiştir.

Bu araştırmada ele alınan Ocakların tedavi usulleri incelendiğinde, İslam inancının bir yansıması olarak Rukye (okuyarak tedavi) uygulamasının pek çok Ocakta yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla, İslamiyet öncesi dönemde Türk toplumunda şamanlar/kamlar tarafından yerine getirilen sağaltım rolünün, İslamiyet’in kabulünden sonra toplumun farklı kesimleri tarafından üstlenildiğini (Tek, 2019) ve tedavi yöntemlerinde İslam inancını yansıtan dini motiflerin de kullanılmaya başladığını kabul etmemiz yerinde olacaktır. Bu durumu Ocak geleneği çerçevesinde özetleyecek olursak, Ocakları 3 farklı grupta toplamamız mümkündür.

- İslamiyet öncesi dönemin izlerini taşıyan, dini bir motif taşımayan ya da İslam dininin kurallarına aykırı unsurlar barındıran Ocaklar.
- İslamiyet öncesi dönemin izlerini taşımakla birlikte İslam kültüründen etkilenen ve dini motifler barındıran Ocaklar.

- İslam dininin kurallarına aykırı unsurlar içermeyen ve tamamen dini motifler barındıran Ocaklar.

Türkiye'nin değişik bölgelerinde çok sayıda Ocak ve Ocaklı kimse bulunmaktadır. Bu Ocaklar içinde araştırmalara konu olan ve görece olarak daha fazla bilinen Ocaklar bu çalışmada tespit edilerek kısaca özetlenmeye çalışılmıştır. Araştırmada incelenen Ocaklar şunlardır: Alazlama Ocağı, Arpacık Ocağı, Ay Tutulması Ocağı, Bakır Basması Ocağı, Bulgurlama Ocağı, Çizdirme Ocağı, Çıban Ocağı, Çullama Ocağı, Gelincik Ocağı, Dalak Kesme Ocağı, Köstebek Ocağı, Kemreleme Ocağı, Kulunç Ocağı, Küpürleme Ocağı, Sarılık Ocağı, Siğil Ocağı, Temre Ocağı, Yüğrük Ocağı, Yılcık Ocağı, Kurşun Dökme Ocağı. Bazı Ocaklarda tek bir hastalığın tedavisine bakılırken, bazılarında ise birden fazla hastalığın tedavisinin yapıldığı görülmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada, geleneksel tedavi yöntemleri içinde önemli bir yere sahip olan ve Türkiye'de yaygın olarak görülen sağaltma Ocaklarının neler olduğu ve hangi tedavi yöntemlerini uyguladıkları incelenmiştir.

Araştırmada incelenen Ocakların seçiminde (Korkmaz, 2019) tarafından hazırlanan "Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği" isimli yüksek lisans tezi esas alınmıştır. Karma araştırma deseninin kullanıldığı bu tezdeki, gerek anket tekniği ile elde edilen veriler ve gerekse mülakat ve gözlem tekniği ile elde edilen veriler, bu konuda yapılan farklı çalışmalardan elde edilen verilerle birlikte yeniden değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada, literatür çalışması sonucunda Türkiye'nin farklı bölgelerinde, temel araştırmadaki Ocaklarla benzerlik gösteren ya da yaygın olarak görülen Ocakların tespiti yapıldıktan sonra bu Ocakların uyguladıkları tedavi yöntemleri, literatürde yer alan bilgiler ve araştırmacılar tarafından Karabük ilinde gözlem, katılımcı gözlem ve mülakat yoluyla elde edilen bilgilerle birlikte yeniden değerlendirilerek yorumlanmıştır.

Ocaklar ve Tedavi Yöntemleri

Alazlama Ocağı

Alaz kelimesi sözlükte alev anlamına gelmektedir. Alazlama ise alevden geçirmek, aleve tutmak, aleve yalatıp hafifçe yakmak, kızgın demirle dağlamak ve alazlama hastalığını tedavi etmek için bir çeşit tütsü yapmak anlamlarına gelmektedir (Ayverdi, 2005, c.1, s. 93).

Ciltte görülen kızarıklık, kaşıntı ve şişme ile kendini gösteren rahatsızlıkta alazlama tedavisi uygulanır. Karabük'te alazlama ocağında Ocaklı

tarafından üç İhlas, bir Fatıha Suresi okunarak hastalıklı bölgeye Mekke'den getirilmiş olan taşlar konur. Hastalık varsa taşlar yapışır, hastalık yoksa ya da hastalık alazlama hastalığı değilse taş yapışmaz. Bu şekilde teşhis konulan hastaya alazlama tedavisi uygulanır. Tedavi için Ocaklı kişi tarafından hastalıklı bölgeye bir miktar keten konulmakta, bu keten yedi kez çıra ile yakılarak bir-iki saat ya da taşlar kendiliğinden düşene kadar beklenmektedir (Korkmaz, 2019, s. 49). Bu taşlarla yapılan farklı tedavi yöntemleri ve taşların özellikleri ile ilgili değerlendirmeler aşağıda Yılcık Ocağı başlığı altında daha geniş bir şekilde incelenmiştir.

Konya'daki bir alazlama ocağında da Ocaklı ilk olarak bir tasta su ile tuzu karıştırarak bu malzemeyi şişlik olan bölgeye sürmektedir. Daha sonra ateşte kızdırdığı demir parçasını beyaz bir örtü ile örttüğü hastanın üzerinde gezdirmektedir. Bu arada sureler okumaktadır (Çevik, 2008, s. 34).

Arpacık Ocağı

Gözde çıkan iltihaplı şişliğe halk arasında arpacık ya da itdirseği denilmektedir. Bu hastalık gözde batma hissi ile birlikte bir ağrı da yapmaktadır. Şişliğin büyümesi halinde gözün kapandığı da görülmektedir. Hastalığa yakalanan kişi ocağa götürülür. Ocakta tedavi arpa ile yapılmaktadır. Ocaklı, arpa ile hastanın gözündeki şişliğe dokunur ve her dokunuşta "umduğun bol olsun" der. Tedavi sonrası Ocaklı, arpaları hastaya verir ve toprağa gömmesini söyler (Ateş, 2015, s. 106). Ocaklı ya da izinli kişi tarafından okunan arpa, tuz vb. maddelerin toprağa gömülmesi şeklindeki tedavi yöntemi çok sayıda Ocak tarafından kullanılan oldukça yaygın bir yöntemdir. Toprağa gömülen tuz eridikçe ya da arpa çürüdükçe vücuttaki şişliğin inmesi, şişilin kaybolması, yaranın iyileşmesi vb. beklenir. Gömülen maddenin toprakta eriyerek kaybolması zaman alacağı için tedavi sürecinin 3 ay ile 1 yıl arasında değişmesi mümkündür.

Karabük örneğinde Çıban Ocağı olarak bilinen ocakta arpacık tedavisi de yapılmaktadır: "Ocaklının ifadesine göre yaptığı tedavi çıban, sarı sakat, arpacık ve kaşıntılı deri hastalıklarında uygulanmaktadır". Bu ocakta uygulanan tedavinin detayları aşağıda Çıban Ocağı başlığı altında verilmiştir (Korkmaz, 2019, s. 56).

Ay Tutulması Ocağı

Ay Tutulması, çocuklarda ateş, kusma ve ishal ile kendini gösteren bir hastalık olarak tarif edilmektedir. Kendisinde bu belirtiler görülen çocuklar ocağa götürülmektedir. Bu hastalığın tedavisi güneşli günlerde olmak şartıyla her gün yapılabilir.

Adana'daki bir Ocakta on yaşına kadar olan çocukların tedavisi yapılmaktadır. Tedavi esnasında ilk olarak Yasin Suresi, Ayet-el-Kürsi ve

Amene'r-Rasulü (Bakara Suresi'nin son iki ayeti) okunur. Bu arada Ocaklı evindeki ocağın külünü parmağıyla çocuğun sağ el, sol ayak ve karın bölgesine hilal şekli verecek şekilde sürmektedir. Hilal aşağı yöne bakmalıdır. Bu şekilde işlem art arda iki kez uygulanarak tedavi sonlandırılır (Ateş, 2015, s. 108).

Burada ifade edilen uygulamalardaki şartlar Muska yazımında da yoğun bir şekilde kullanılan Vefk uygulamalarının yansımalarıdır (Yılmaz, 2014). Yapılan tedavilerde okunan ayetler ya da kullanılan şekiller mutlaka sembolik olarak bir temsil içerir. Ayetler rastgele değil belli sayıda okunur. Örneğin bir Ocak tedavi için hastanın Cumartesi günü gelmesini söylüyorsa Cumartesi gününün haftanın 7. Günü (Sebt) olması nedeniyle mutlaka buna uygun bir uygulama yapacak demektir. Örneğin 7 ayetten oluşan Fatiha sûresini 7 defa okumak gibi. Aşağıda çizdirme Ocağı bölümünde de buna benzer bir örneğe yer verilmiştir. Bu örnekteki uygulamada da, Ay tutulmasına karşı tedavinin güneşli günlerde yapılması ve okunmuş külün hilal şeklinde hastaya sürülmesi yukarıda açıklamasını yapmış olduğumuz sembolizmin yansımalarıdır.

Bakır Basması Ocağı

Bu hastalıkta vücut bölüm bölüm alerjik bir şekilde kızarır. Güneş doğarken ve batarken bu kızarıklıklar hem artar hem de kaşınır. Çankırı'daki bakır basması Ocaklarından birinde tedavi için Ocaklı ateşte kızdırdığı bakır bir kabı üç İhlas Suresi, bir de Fatiha Suresi okuyarak hastanın başında döndürmekte sonra bu kabı hastanın vücudundaki hastalıklı bölgelere bastırmaktadır. İşlem sonrası bu bakır kap hastaya verilir. Hastanın üç gün süreyle akşamları bu kabı ısıtarak vücudundaki kızarıklıkların üstüne sürmesi gerekmektedir. Hastalığın bu şekilde geçeceğine inanılmaktadır (Torun, 2002, s. 64).

Bulgurlama Ocağı

Bu hastalık elde ve yüzde çıkan, vücuda yayılarak kaşıntı yapan sivilceler ile kendini gösterir. Ocaklı olan kişi ocak külü ile yumurta sarısını karıştırır. Kaşıntılı olan yere sürer. Bir süre beklendikten sonra yıkanır (Temizsoylu, 2012, s. 52).

Bir başka Ocakta da Ocaklı kadın ağzına doldurduğu bulguru vücuttaki kırmızı beneklere püskürtmekte, okuyup üfleyerek hastalıklı bölgeleri bulgur ile sıvazlamaktadır. Tedavisi bu şekilde tamamlanan hastaya bir haftalık perhiz vermektedir. (<https://www.ktb.gov.tr/>, 2020)

Çankırı'da bir Ocakta ise Ocaklı önce hastaya çeşitli dualar okumaktadır. Daha sonra ağzına aldığı bir miktar buğdayı hastanın vücuduna püskürtmektedir. Püskürtme öncesinde ise "Fadime Anamız Hicaz'a gitmiş,

bunu bize icat etmiş. Ben de bu işi Allah rızası için yapıyorum” demektedir. Yine Çankırı’da bir Ocakta da Ocaklı tarafından hastaya püskürtülen bulgur hasta tarafından yedi ayrı evden toplanmaktadır. Bu uygulama şu şekilde olmaktadır: Hasta eline aldığı az miktarda bulgur ile yedi ev gezer. Kapısını çaldığı evde karşısına çıkan kişiye hiç konuşmadan elindeki bulguru gösterir. Ev sahibi de bir miktar bulgur verir. Hasta topladığı bu bulgurları Ocak sahibine getirir. Ocaklı hastaya dualar okur ve getirilen bulguru ağzına alarak hastaya püskürtür” (Torun, 2002, s. 78).

Bulgurlama ocağına, Ocaklarda uygulanan püskürtme işleminden ötürü kimi yerlerde “bulgur püskürtmesi ocağı” da denilmektedir.

Çıban Ocağı

Tedavi; çıban, sarı sakat, arpacık ve kaşıntılı deri hastalıklarında uygulanmaktadır. Hastalık elde veya ayakta ise okunmuş suyla hasta Ocakta yıkanmaktadır. Suya üç İhlas Suresi, bir Fatiha Suresi, Ayet’el Kürsî, Felak ve Nas sureleri okunmaktadır. Hastalık vücutta ise hasta Ocaktan aldığı suyla kendi evinde yıkanır. Yıkanma işlemi sabah yapılır. “Güneşle geldi güneşle gitsin.” diye yıkanılan su da güneş batarken ayak basılmayan bir yere dökülür. Hastalık bu Ocakla ilgiliyse genelde bir hafta içinde iyileşmektedir. Sabah okunduktan sonra ilk gece çıbanların yanması geçmekte, devam eden gecelerde iyileşmeye devam ederek bir haftada hastalık tamamen iyileşmektedir. Ocaklı tarafından hastalığın iyileşmesinde hastanın Ocakta kendisine uygulanan tedaviye inanmasının da önemli olduğu vurgulanmaktadır (Korkmaz, 2019, s. 56).

Adana’da da çıban tedavisi yapan Ocaklı tarafından iki tür çıban olduğu söylenmektedir. Birincisi halk arasında sık görülen “normal çıban” diğeri ise “kan çıbanı”dır. Kan çıbanının tedavisi çıban üzerine kızdırılan demirin değdirilmesi ile yapılır. Diğer çıbanın tedavisinde ise rendelenmiş sabuna soğan suyu katılarak elde edilen macun kullanılmaktadır (Ateş, 2015, s. 109).

Çizdirme Ocağı

Vücutta çıkan bıçakla çizilmiş gibi izlerle başlayan bir rahatsızlıktır. Bu izler giderek büyür, ay gibi yuvarlak olur. Bu rahatsızlığın tedavisinde çizdirme işlemi uygulanmaktadır. Çizdirme işlemi cumartesi günü uygulanmakta ve tedavi esnasında yedi kere üç İhlas Suresi ve bir Fatiha Suresi okunmaktadır. Sonra yedi arpa tanesi, tuz ve ocak külü ile hastalıklı bölge çizilmektedir. İşin akabinde arpa taneleri ve tuz bir akarsuya bırakılmaktadır (Korkmaz, 2019, s. 53).

İşlemin cumartesi günü yapılması, tedavi işleminde uygulanan yedi adet okuma ve kullanılan yedi adet arpa tanesi, yapılan işlemin haftanın yedinci günü olan cumartesi gününe denk düşürüldüğünü göstermektedir ki büyü,

rukye, vefk gibi uygulamalarda rakamların bu şekilde denk düşürülmesi sıklıkla görülen uygulamalardır (Yılmaz, 2014).

Karabük örneğinde “Kayınvalidesinden el aldığı günden itibaren otuz yıldır tedavi uygulamalarını sürdürmekte olan ocaklı, egzama rahatsızlığı için uyguladığı çizdirme işleminde taş, arpa, tuz, ocak külü, gelincik derisi ve sabundan istifade ettiğini söylemektedir. Hastalar, uygulama yapılacak olan sabunlarını kendileri getirmektedirler. Kendisi de 7 arpa, tuz ve kurutulmuş gelincik derisi ile hasta bölgeyi okuyarak çizmekte sonra da ocak külü ile külleme yapmaktadır. Ocaklı kişinin ifadesine göre çizdirme işlemi, arpa taneleri ve gelincik derisinin çizir gibi hastalıklı bölgede gezdirilmesi ile gerçekleştirilmektedir. Hastalıklı bölgeye uyguladığı bu işlemi hastaların getirdikleri sabuna da uyguladığını ifade etmektedir. Hastaya tedavinin devamında her banyo yaptığında bu sabunu kullanmasını, elini ya da hastalıklı bölgeyi mutlaka bu sabun ile yıkamasını ve ocaktan kendisine vermiş olduğu kül ile de hastalıklı bölgeyi ovalamasını telkin ettiğini ifade etmektedir.” (Korkmaz, 2019, s. 47).

Çullama Ocağı

Ocakta tedavi, en az yüz elli yıllık bir kilim çulunun vücuttaki kabarcıklara sürülmesi ile yapılmaktadır. Bu çul parçasına *meres* yani *miras çulu* denir. Nesilden nesile aktararak bugüne gelmiştir. Ocaklı tedavi işleminin merdiven sahanlığında yapılırsa daha iyi netice vereceğini belirtmektedir. Tedavi esnasında Ocaklı kişi tarafından “*El benim elim değil Fatıma anamızın eli, şefaatt ondan inayet Allah'tan.*” denmekte, üç İhlas Suresi, bir Fatiha Suresi, Felak, Nas, Tebbet sureleri ile Ayet’el Kürsî okunmaktadır (Korkmaz, 2019, s. 57).

Egzama Ocağı

Karabük’te egzama ocağı olarak bilinen Ocakta, Ocaklı tedaviyi babasından öğrenmiş ve yine babasından el alarak otuz yıldır işi devam ettirmektedir. Ocakta egzama vb. cilt rahatsızlıkları tedavi edilmektedir.

Burada yapılan tedavi ile ilgili ilk iş olarak hasta kişi Ocaktan izin alarak ocağın bilinen en eski Ocaklı kişisi olan babaannenin mezarından toprak almakta ve bu mezara bir adet ekmek gömmektedir. Bu ritüel, “*Senden toprak aldım, toprağın yerine ekmek bırakıyorum.*” anlamına gelmektedir. Tedavi esnasında Ocaklı kişi ve hasta kişi abdestli olmalıdır. Sonra bu toprak Ocaklı kişi tarafından hastanın, hasta olan bölgelerine Ayet’el Kürsî, Felak ve Nas sureleri okunarak sürülmektedir. Uygulama öncesinde Ocaklı kişi tarafından “*El benim elim değil, Fadime anamızın eli.*” denilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 54).

Göbek Kaldırma Ocağı

Ağır kaldırmak, çok yorulmak gibi sebepler ile göbek yerinden oynayabilir. Bu durum halk arasında “göbek düşüğü”, “göbek düşmesi”, “göbek kaçması” ve “eş çıkması” isimleriyle bilinir. Hastalığın tedavisi ise göbek kaldırma olarak nitelendirilir. Bu rahatsızlık baş dönmesi, mide bulanması gibi belirtilerle kendini gösterir. Bu durumda göbekte atması gereken damar farklı bir yerde atmaktadır ve kişinin tansiyonu normal olduğu hâlde baş dönmektedir. Aynı zamanda hasta hâlsizlik, yemeden içmeden kesilme gibi rahatsızlıklar da hissedebilir (Korkmaz, 2019, s. 72).

Kendisinde bu belirtiler görülen kişi göbek kaldırma tedavisi yapan kişiye gitmektedir. Ocakta, rahatsızlığın teşhisi için ilk önce hasta olan kişi bir oklavadan atlatılır. Atlama esnasında hasta olan kişinin karnı ağrırsa göbeğinin düştüğüne kanaat getirilir (Korkmaz, 2019, s. 73).

Bu rahatsızlık ile ilgili Aydın’da şöyle bir teşhis yöntemi uygulanmaktadır:

Bir kişide göbek kaçı olup olmadığı kadın ve erkekte ayrı ayrı uygulamalarla teşhis edilmektedir. Tedaviyi uygulayacak kişi kadın ise; kadınlarda göbeğe elle dokunarak veya ellerden herhangi birinin baş ve işaret parmağı arasındaki kıkırdak yapı elle tutulup baskı yaparak ağrı hissedilmesiyle hastalığın varlığı teşhis edilmiş olur. Erkeklerde ise eldeki kıkırdak yapıdan (göbek damarı) veya dizkapağının alt tarafındaki yan bacak kasının elle tutularak sıkılmasıyla hastalık teşhis edilir. (Ülger, 2012, s. 149).

Hastalığın tedavisinde ilk olarak Ocaklı kişi ve hasta tarafından Besmele çekilir. Ocaklı Allah’tan şifa isteyip “*El benim elim değil Fatıma Anamızın eli*” diyerek uygulamaya başlar. Hasta sırt üstü yatırılır. Göbek, karın ovularak yerine getirilir. Tedavi edilen göbek kendi yerinde atmaya başlar (Korkmaz, 2019, s. 73).

Göz Kurdu Dökme Ocağı

Karabük’te göz kurdu dökme ocağı olarak bilinen Ocakta sivrisinekler yoluyla insana bulaşarak gözde oluşan kurtların tedavisi yapılmaktadır. Ocakta rahatsızlığın tedavisi gözdeki kurtları dökme yoluyla gerçekleştirilmektedir.

Ocak, el alma yöntemiyle değil gözlem yaparak yapılan tedavi işlemini öğrenme yoluyla nesilden nesile devam etmektedir. Göz kurdu ağırlıkta olmakla birlikte kulakta oluşan kurtlar da dökülmektedir.

Kişide göz kurdu olduğu gözde oluşan alerji harici kızarıklık ve kaşıntı ile anlaşılır. Kurt dökme işlemi halk arasında göz kurdu otu denilen bitkinin tohumları ile yapılmaktadır. Bu ot toplanıp kurutulur ve tohumu alınır. Tohumlar odun ateşinde yakılır. Dumanına bir kap tutulur sonra bu kabın

içine kaynar su dökülür. Hasta üstü örtülü vaziyette otun buğusunda gözleri açık vaziyette oturur. Kurt dökme işlemi yapan kişi hastanın başına hafif hafif vurur ve “*yapmak bizden, şifa Allah'tan*” der. Gerektiği kadar beklenildiğine karar verildikten sonra örtü kaldırılır. Kurtlar tencereye dökülmüş olur (Korkmaz, 2019, s. 74).

Köstebek Ocağı

Köstebek hastalığı vücutta yaralar çıkmasıyla beliren bir hastalıktır. “Yaralar bir oradan bir buradan çıktığı için köstebek hastalığı” denilmiştir. Hastalığın üzüntü, nazar ve stresten oluştuğuna inanılmaktadır. “*Bu hastalık dişi ve erkek olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Hastalığın dişi olması demek, hastanın vücudunda oluşan çıban sayısının fazla olması demektir. Çıban tek ise hastalığa erkek adı verilir*” (Akman, 2007, s. 397).

Hastalığın tedavisinde Ocak olan evdeki ocaktan odun külü alınıp Ocaklı tarafından hastanın yaralarına sürülmektedir. Bu arada nazar duaları ve ayetlerini okunmaktadır. Sonra hastalık olan yerleri kesmeden bıçak ile çizerek bu yerlerde yumurta gezdirilmektedir. Bu yumurta bir köstebek deliğine gömülmektedir. Hastalığı ilerlemiş olan kişilere bu işlem üç defa uygulanmaktadır. Aynı zamanda hastaya ocaktan kül verilerek ve bu külü yedi gün yaralarına sürmesi tembihlenmektedir. Ocaklı tarafından hastaya hastalığı geçene kadar yumurta, yoğurt, domates; tatlı, acı ve ekşi yememesini tavsiye edilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 59).

Hasta olan kişiye haberi olmadan köstebek eti yedirildiğinde de hastalığın geçeceğine inanılır (Ülger, 2012, s. 45).

Kulak Ağrısı Ocağı ve Türbesi

Kulak ağrısının tedavisi için kendisine ait türbesi olan ocağa gidilmektedir. Kulak ağrısı olanlar Ocak olan eve gelmekte ve aileden izin almaktadır. Sonra Ocaklı aile ile “*inayet Allah'tan*” diyerek türbeye gider. Hasta kişi tarafından türbede ateş yakılır ve bu ateşin içine bir yumurta gömülür. Yumurta patlarsa tedavinin olumlu neticeleneceğine inanılır.

Türbeye genelde çocuk hastalar getirilmektedir. Türbe ve ocağa gelenler tanıdıklarından bu türbe ve ocağı duyarak gelmektedirler. Ocak, daha önceleri doktor olmadığı için tek çözüm olarak görülmektedir. Zaman içinde ocağa rağbet oldukça azalmıştır. Doktora gidip şifa bulamayan hastaların da ocağa geldiği Ocaklı tarafından ifade edilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 60).

Kurşun Dökme (Nazar) Ocağı

Nazar inancı çok farklı kültürlerde var olan ve günümüzde de hem inanç olarak hem de kendisinden korunma ve kurtulma ritüelleriyle var olmaya devam eden bir olgudur. “*Yunanlıların “matısma” Arapların “elayn” ya da*

“isabet-i ayn”, İranlıların “bed nezer” Hintlilerin “sahir” dedikleri bu çarpıcı gücün Türkiye’deki adları “nazar”, “göz değmesi”, “göze gelme”, “pis göz”, “kem göz”dür” (Örnek, 2014, s. 232).

“Nazarın insanlar ve diğer canlı varlıklar üzerinde etkili olduğuna inanıldığı gibi diğer eşya ve nesnelere üzerinde de etkili olduğuna inanılmaktadır. İnsanlar, hem kendilerini hem de buldukları mahalleleri, oturdukları evleri, odaları, yeni inşa ettikleri yapıları, sahibi buldukları taşıt ya da diğer malları nazar ve kem gözlerden korumak için bazı önlemler almaya çalışmaktadır” (Yılmaz, 2014, s. 33)

Nazar değmiş kişiler nazar ocağı ya da kurşun ocağı denilen ocağa götürülmektedir. Kurşun maddesinin nazarla insana geçen negatif enerjisi uzaklaştıracağına, onu etkisizleştireceğine inanılmaktadır. Kurşun dökme kişiler genelde kadınlardır ve ailelerindeki kadınlardan el almışlardır (Korkmaz, 2019, s. 63).

Ocaklı, kurşun dökme işlemini de şöyle anlatmaktadır: “Kurşun dökme esnasında bir sınıye kaşık, bıçak, tarak, iğne, gibi eşyalar konulur. Kurşun ateşin üstünde eritilir. Kurşun dökülecek kişinin üstüne bir po (başörtüsü) örtülür. Besmele çekilir. Şifa için niyet edilir. “El benim elim değil, Fatıma anamızın eli” diyerek bakır bir tavada tereyağıyla ısıtılıp eritilen kurşun dökülür. Şifanın Allah’tan geldiğine ve kurşunun bir vesile olduğuna inanılır.”

“Kurşun döküldükten sonra Amme Suresi ile Saffat Suresi 79. ayet okunur. Şifa için dua edilir” (Korkmaz, 2019, s. 64).

Yılmaz’ın (2014) araştırmasında ise, Safranbolu’da bir Ocakta kurşun dökme işlemi şu şekilde gerçekleşmiştir:

Kurşun dökülecek olan kişi euzubesmele ile kurşun dökülecek tavayı ateşe koymuş ve büyük bir tepsinin içine su dolu bakır bir kâse, sonra da kâsenin yanına tarak, kilit, sarımsak, tırnak makası, bozuk para ve soğan koymuştur. Kurşun dökürmek isteyen kişinin üzerine bir örtü örttüğünden sonra eriyen kurşunu Fatma ve Havva anamızın eliyle diyerek su dolu kâsenin içine dökmüş ve kurşunun suda aldığı şekle bakarak kişinin nazar ve sıkıntısı olduğuna dair yorum yapmıştır. Daha sonra tedavi olan kişiyi karşısına alarak Bakara Sûresini son iki ayeti, Mülk ve Nebe Sûrelerini ve son olarak da nazar ayetini okumuştur.

Küpürleme Ocağı

Küpürleme işlemi, vücutta özellikle sırt bölgesinde meydana gelen isilik gibi kırmızı kabarcıklara uygulanmaktadır. Rahatsızlıkta bu kabarcıklarla bütün sırt adeta döşenmektedir. Aynı zamanda bu kabarcıklar şiddetli bir şekilde

kaşınmaktadır. Yalnız bu rahatsızlık uyuz ile karıştırılmamalıdır (Korkmaz, 2019, s. 65).

Hastalığın tedavisi için sokaklardan kül küpür toplanmaktadır. Bu kül küpür bir kalbura konulmaktadır. Ocak olan evde Ocaklı kişi tarafından kalbur sallanarak bu kül küpür hastanın üstüne dökülmektedir. Bu işlem esnasında Ocaklı kişi üç İhlas Suresi ve Muavvizeteyn surelerini okuyarak “İnayet Allah’tan. Derman Allah, sebep kul” demektedir (Korkmaz, 2019, s. 65).

Kimi yerlerde Ocak kemreleme olarak ifade edilmektedir. Kemre, hayvan gübresi anlamına gelir. Bu Ocaklarda aynı işlem kül küpür ile değil gübre, daha ziyade koyun gübresi ile yapılır. Bu esnada ocaklı kişi abdestlidir ve Besmele çekerek nazar duaları okumaktadır (Akman, 2007, s. 397).

Sarılık Ocağı

Halk arasında sarılık olarak bilinen hepatit hastalığının geleneksel olarak tedavisinde sarılık ocağına başvurulmaktadır. Ocakta tedavi, sarılık olan hastaların yıkanması şeklinde uygulanmaktadır ve bu işleme “sarılık yıkama” denilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 65).

Sarılık hastası olan kişi ocağa geldiğinde şifa için hasta ve Ocaklı kişi tarafından karşılıklı niyet edilir. Ocağa şifa için getirilen hasta bebekse Ocakta yıkanır, büyük kişi ise yıkanma işlemi gusül abdesti alma şeklinde uygulanmaktadır (Korkmaz, 2019, s. 66).

Ocakta sarılık tedavisi için aynı zamanda *civanperçemi* otu kullanılmaktadır. Bu ot kaynar suda çay gibi demlenerek hastalara içirilmektedir (Korkmaz, 2019, s. 66). Halk arasında sarılık hastalığının tedavisinde kullanılan civanperçemi otunun karaciğer enzimlerini düşürerek Hepatit B rahatsızlığına iyi geldiği, fitoterapi konusunda tanınmış bir isim olan İbrahim Saraçoğlu tarafından da ifade edilmektedir (<https://www.sorhocam.com/>, 2020).

Bir başka sarılık ocağında nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmiş olan bir tas bulunmaktadır. Sarılık hastası olan kişiler Ocakta bu tas ile yıkanmaktadır. Bu arada çeşitli dualar okunmaktadır. Kerametın tasta olduğuna inanılmaktadır (Korkmaz, 2019, s. 66).

Karakaş’ın (2015) örneğinde ise Sarılık tedavisi biraz daha farklıdır. Bu örnekte Ocaklı kişi “hastanın iki kaşının ortasına jilet atar. Bazen de ayak ve bilek sinirlerine jilet atar. Jilet attığı bölgeye sarımsak ve sumak koyulur. Sarılık olan kişiye, ocak olan evden tuz yedirilir”. Bu örnekteki yöntem diğerlerine göre biraz daha riskli gibi gözükmektedir. İki kaşın arasına jilet atılması ya da ayak ve bilek sinirlerine jilet atılması bir taraftan kan almaya dayalı (Hacamat, sülük) tedavi yöntemlerine benzerlik gösterirken diğer

tarafından da vücuttaki belli sinir noktalarını uyararak tedavi uygulayan akupunktur yöntemiyle benzerlik göstermektedir.

Siğil Ocağı

Siğil, en çok el, yüz ve ayaklarda görülen iyi huylu cilt oluşumlarıdır. İltihaplı ya da iltihapsiz, bulaşıcı olan ya da olmayan çeşitleri olan bir oluşumdur. Bazen ağrı, kaşıntı ya da kızarıklıklara sebep olabilmektedir (<https://www.medicalpark.com.tr/>, 2020).

Karabük'te siğil ocağı olarak bilinen Ocakta siğil ile birlikte ciltle ilgili birçok hastalığın tedavisi yapılmaktadır. 17 yaşından itibaren bu işi yapan Ocaklı kişi, ciltte oluşan siğil, egzama, temre, gece yanığı ve gideğen hastalıklarına okumaktadır. Büyükannesinden el almış ve okuduğu ayet ve duaları da yine büyükannesinden öğrenmiştir. Büyükannesi el verirken kendi eline tükürerek Ocaklı kişiye elini yalatmıştır. Bunu yaparken de *"El benim elim değil. Fadime anamızın eli."* demiştir. Kendisi de anestezi uzmanı olan torununa el vermeyi düşünmektedir.

Bu rahatsızlıkları tedavi ederken Kur'an-ı Kerim'den ayetler okumaktadır. El aldığı ve bu ayetleri öğrendiğinde Kur'an-ı Kerim okumayı bilmemektedir. Daha sonra Kur'an okumayı öğrendiğinde okuduklarının ayet olduğunu fark etmiştir (Korkmaz, 2019, s. 67).

Temre Ocağı

Temre hastalığı bir çeşit deri hastalığı olarak tarif edilmektedir. Deride yer yer küme durumundaki birtakım kabartılarla kendini göstermektedir (<https://sozluk.gov.tr/>, 2020).

Bu hastalığın geleneksel yollarla tedavisinde temre ocağına gidilir veya temre duası okunur. Temre duası ile temre hastalığından kurtulduğunu söyleyen kişilerin sayısı oldukça fazladır. Temre hastalığı için Zuhur Suresi 79. Ayeti okunmaktadır. Yüzde ve elde çıkan temrelerin etrafı kalem ile işaretlenerek 3-5 ve 7-40 defa bu ayet okunursa şifa bulunacağına inanılmaktadır. Ayrıca Kalem Suresi'nin 16-20. Ayetleri yedi defa okunmaktadır. Her okuyuşta 20. Ayet yedi defa tekrar edilerek temreye üflenmektedir. Bu şekilde de şifa bulunacağı ümit edilmektedir (<https://sorularlailslamiyet.com/>, 2020).

Karakaş'ın (2015) Osmaniye ilinde yapmış olduğu araştırmaya göre Temre ocağındaki tedavi yöntemi şöyledir: *"Temre bir tür kaşıntı ile başlar ve küçük kabarıklar oluşur. Hasta temreyi hocaya üç çarşamba okutur. Temrenin etrafı mürekkepli kalemlerle çevrilir, içine Arap harfleri yazılır ve dua okunur. Bu iş için kişinin Ocaklı olması gerekir"* (Karakaş, 2015, s. 328). Bu örnekte, ocak ile ilgili bilgi alınan kişi muhtemelen hangi ayet ve duaların okunduğunu bilmediği için temrenin etrafının çevrildikten sonra içine Arap harfleri yazıldığını ifade

etmektedir. Ayrıca işlemi yapan kişinin Ocaklı olmasının gerekliliği özellikle vurgulanarak okunan ayet ve duaların neler olduğunun bilinmesinin yeterli olmayacağı, okuyan kişinin bu iş için el almış ve izinli bir kişi olması gerektiği de özellikle vurgulanmış olmaktadır.

Karabük örneğinde ise tedavi olacak kişi köyün içindeki bir kayanın yanından toprak alarak toprağı ocağı getirmektedir. Bu Toprak, Ocaklı kişi tarafından suyla ıslatılarak çamur yapılmakta ve İhlas, Fatıha sureleri okunarak hastalıklı bölgelere sürülmektedir. Çamur kuruduktan sonra yıkanarak temizlenmektedir (Korkmaz, 2019, s. 68).

Temre hastalığının tedavisinde farklı uygulamalar olması, bu tür rahatsızlıkların farklı yöntemlerle tedavi edilebileceğini gösteren bir işaret olabileceği gibi, tedaviyi ilk defa uygulayan kişiden bunu görerek öğrenenlerin orijinal uygulamayı tam olarak bilememeleri nedeniyle kendi yöntemlerini geliştirmiş olabileceklerini de akla getirmektedir.

Yılcık Ocağı

Yılcık hastalığının teşhis ve tedavisinde Mekke'den getirilen bazı taşlar kullanılmaktadır. *Yılcık taşı* olarak bilinen bu taşların tedavi edici özelliği olduğuna yönelik yaygın inanç neticesinde ticari olarak da satışa sunuldukları gözlemlenmektedir. İnternet üzerinden satış yapan bir sitede yılcık taşının faydaları şu şekilde anlatılmaktadır: "Ağrılı hastalıklar, migren, sinüzit, baş ağrısı, Bel, boyun, sırt, omuz, bacak, kol, baldır ağrıları, Böbrek sancısı ve diz ağrıları, romatizmal ağrılar, varisler...vs. Şifaya sebep olunan rahatsızlıklardır. Ayrıca bu taş ile bir kez tedavi görenin bağışıklık sistemi güçlendiği bilinmektedir".¹

Bir başka internet sitesinde ise bu taşlar ile ilgili şu bilgiler verilmektedir: Yılcık taşlarının hastalıkları iyi ettiği gözlemlenmiştir. Hastanın hastalıklı yerine şifa için konduğu zaman oraya yapışıp tedavi etmeye başlaması, taşın canlı olduğunun göstergesidir. Ayrıca iyi korunmadığı zamanlarda ölüp tüm özelliklerini yitirdiği de söylenmektedir. Bu şifalı taşın anavatanı kutsal topraklar olan Mekke'dir. Yılcık taşının Mekke'ye rüzgârla mı geldiği yoksa gökten mi yağdığı hususu da yine tartışılan bir konudur (<https://www.bilgiustam.com/>, 2020).

Yılcık taşlarının tedavi edici özellikleri ile ilgili oldukça şaşırtıcı açıklamalara ek olarak, bu taşların canlı olduğuna inanılması, iyi korunmadığı zamanlarda ölüp tüm özelliğini yitirmesi vb. anlatımlar bu taşların gizemini artırmaya yönelik anlatımlar gibi durmaktadır.

Yılcık ocağı, Anadolu'da pek çok şehirde tedavi için başvuru Ocakları arasındadır. Bir araştırmada, Ocaklı Yılcık taşlarıyla ilgili şunları

¹ <https://urun.n11.com/hediyelik-esya/yilcık-tası-5-adet-P358256213>

söylemektedir: “Mekke taşlarını içi un ile dolu kese içinde saklarım. Bu taşların biri erkek, biri dişidir. Bunlar kese içindeki unu yerler ve ürerler. Taşlar Mekke’den geldiği için Mekke taşı ya da yılcık taşı denir” (Öngel, 1997, s. 13). Bu örnekte de görüldüğü üzere, Yılcık taşlarının bakımı un içinde taşları besleyerek yapılmakta ve taşların ürediği belirtilmektedir. Bu tür inanışların mantıksal bir izahını yapmak oldukça güç olsa da el alarak nesilden nesile aktarılan Ocak geleneğinde taşların neden üretilerek çoğaltılmak yerine Mekke’den getirildiği noktası mantıksal bir kurgu hatası gibi gözükmektedir.

Anadolu’daki bir başka Ocaktaki uygulamada hasta olarak gelen kişiye önce bu taşlar teşhis amaçlı yapıştırılmaktadır. Ocaklının ifadesine göre gelen kişi yılcık hastası ise yılcık olan yere yılcık taşı yapıştırır. Bu şekilde teşhis konulan hasta Ocakta yıkanmalıdır. Yıkanma olmazsa iyileşmenin de olmayacağı inancı yaygındır (Korkmaz, 2019, s. 69).

Karabük örneğinde, Ocaklı kişi, yılcık hastalığını daha çok nazardan olan, vücutta kızarıklık, şişlik, döküntü ile kendini gösteren ağrılı bir hastalık olarak tanımlamaktadır. Ocaklı aynı zamanda gelincik hastalığının tedavisini de yapmakta ve kaşintılı, döküntülü hastalıkların daha ziyade gelincik hastalığı olduğunu ifade etmektedir. Ocakta hastalığı teşhis etmede, hastayı yıkama ve tedavi esnasında gelincik ve yılcık taşları denilen taşlardan; su, kül, bıçak, köpek kafatası gibi nesnelere dayanılarak yararlanılmaktadır. Ocaklı hastayı yıkadıktan sonra Felak, Nas, İhlâs, Ayet’el Kürsî, Fatıha Surelerini okumakta, “Hastalık Allah’tan şifa Allah’tan, Allah şifanı versin.” diyerek dua etmektedir (Korkmaz, 2019, s. 69). Bu örnekte şifa için okunan ayetlere ve şifa kaynağı olarak görülen yılcık taşlarının kullanılmasına ek olarak kül, bıçak, köpek kafatası gibi nesnelere de dayanılarak geleneksel tedavi yöntemlerini uygulayan bazı Ocaklarda birden fazla inanç ve kültürün birbirine karışabildiğini göstermektedir.

Tartışma ve Sonuç

Günümüzde son derece gelişmiş olan modern tıp bilgisi ve tedavi yöntemlerine rağmen geleneksel tedavi uygulamalarının günümüzde de varlıklarını korumaya devam etmelerinin asıl nedeni, insanların sağlıklarını koruma, geri kazanma ve hastalıklarla baş etme yolunda mümkün olan her yolu denemek istemeleridir. Başvurulan bu yöntemler, bazen büyü ve rukye gibi metafizik olgulara, bazen biyoenerji gibi mantıksal bir gerekçeye, bazen de çeşitli hurafelere dayanmaktadır. Hastalığın temel sebebini teşhis ederek onu tedavi etmeye dayanan günümüzdeki modern tıp anlayışının, oldukça karmaşık bir yapıya sahip olan insanoğlu için, her yerde ve herkes için geçerli mükemmel bir tedavi mekanizması sunması mümkün değildir. Bu hakikat, yaygın olan ifadeyle “Hastalık yoktur, hasta vardır” şeklinde ifade edilmektedir. Bu nedenle, hastalık karşısında çaresiz kalan insanların

alternatif tedavi yöntemlerine yönelmesi kaçınılmaz bir sosyal gerçekliğe dönüşmektedir. Araştırma verilerinin de ortaya koyduğu gibi, bu tür tedavi yöntemlerinin varlığı, insanların sözlü anlatımlarıyla varlığını sürdürmekte, bir diğer ifadeyle bu tedavilere başvuran insanların tedaviden fayda gördüklerini ifade etmeleri ve çevrelerine bunun reklamını yapmaları nedeniyle rağbet görmeye devam etmektedir.

Geleneksel ve alternatif tedavi yöntemlerinin Modern Tıp karşısındaki en büyük avantajı, modern tıbbın hastalığın tedavisi için maddi sebeplere yönelmesi karşısında geleneksel ve alternatif uygulamaların hem teşhis hem de tedavi hususunda holistik yani bütüncül bir yaklaşım sergilemeleri, yani beden ve ruhu bir bütün olarak kabul etmeleridir. Bu yaklaşım bedeni iyileştirmenin ruhu iyileştirmekten geçtiği savını ileri sürmektedir. Geleneksel ve alternatif tedavi yöntemleri aynı zamanda hastalığın sebebini yalnızca fizyolojik sebeplere değil, aynı zamanda psiko-sosyal temellere de dayandırmaktadır.

Bugün modern tıbbın da kabul ettiği gibi, hastalıkların tedavisinde plasebo etkisinin önemli bir rolü vardır. "Plasebo etkisi, farmakolojik olarak etkisiz bir ilacın telkine dayalı bir etki ortaya çıkarma halidir... Sahip olduğu tedavi gücünü tamamen hastanın verilen ilacın işe yarayacak ilaç olduğunu düşünmesinden alır. Plasebo, tıbbın bilimsel olarak açıklayamadığı bir şekilde insanların istemeleri halinde kendi kendilerini iyileştirme gücü olarak açıklanır. Tıbbi olarak kurtulma ihtimali zayıf görülen birçok hasta, ölüm istatistiklerine girmekten bu güç sayesinde kurtulmuş, tıbbın çözüm bulamadığı kanserin tedavisinde çoğunlukla yüksek moral ve iyileşme azmi etkili olmuştur."²

Geleneksel tıp uygulamaları arasında önemli bir yere sahip olduğu gözlemlenen ve temeli İslamiyet öncesi dönemdeki yaygın Şamanlık ve Şifacılık geleneğine dayandığı düşünülen Ocakların da günümüzde hâlâ devam ediyor ve rağbet görüyor olması, ancak yukarıda ifade edilen gerekçelerle açıklanabilir. Bu konuda antropologların düşünceleri de benzer şekildedir. L. Mair'in de ifade ettiği gibi, geleneksel toplumlarda insanların yaşadıkları sıkıntıları atlatmak için ellerinde var olan bilgilerin yetersizliği nedeniyle metafizik olgulara yönelmeleri saçma değil kaçınılmaz bir olgudur. Şamanlar ve şifacılar, hastalığı tedavi edemeseler bile hastanın psikolojik olarak rahatlmasına ve kendisini daha iyi hissetmesine yardımcı olmuşlardır (Haviland ve diğ., 2006; Yılmaz, 2014).

Araştırmada incelenen Ocakların günümüze ulaşmasında en belirgin unsurun sözlü aktarım olduğu tespit edilmiştir. Bilgi aktarımı genellikle aile büyükleri tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu aktarımda en fazla rol sahibi

² https://tr.wikipedia.org/wiki/Plasebo_etkisi 04.10.2020 tarihinde erişildi.

olanların ise anne, anneanne, babaanne ve kayınvalide gibi ailenin yaşlı ve büyük kadınları olduğu görülmektedir. Bu bilgi ve uygulamaların yalnızca aile kanalıyla değil, tanıdıklar ve çevre yoluyla da aktarıldığı kısmi olarak gözlemlenmiştir. Ocaklarda bilginin gözlem ile de elde edildiği örneklerle rastlamak mümkündür. Şifa verme özelliğinin ise el verme-el alma yöntemi ile gelecek nesillere aktarıldığı görülmüştür.

Ocaklara tedavi olmak için gelenlerin hemen hemen hepsi, bu Ocakları ve şifa özelliklerini bir başkasından duyan kişilerdir. Tedavi olan kişilerin iyileştiklerini bu uygulayıcılara bildirmeleri ve bir başkasına tavsiye etmeleri de tedavinin başarılı olduğu konusundaki inancın artmasına vesile olmaktadır.

Ocaklı kişilerin yaptıkları işi reklam etme ve yaygınlaştırma eğilimi içinde olmadıkları gözlemlenmiştir. Ocaklı kişiler daha ziyade yaptıkları işin devamı üzerinde durmaktadırlar. Ocakların adının duyulması ve ziyaretçilerinin artması ise eski ziyaretçilerin sözlü anlatımları ve yapmış oldukları reklama paralel olarak çevre etkisi ile gerçekleşmektedir.

Netice olarak, kültür aktarımı yoluyla günümüze kadar gelen ocaklar ve diğer geleneksel tıbbî uygulamalar, modern tıbbın yanında veya modern tıba alternatif olarak devam etmekte ve rağbet görmektedir.

Healers in Anatolia and Their Treatment Methods within the Scope of Traditional Treatment Practices

Extended Summary

This study examines the treatment methods used by healers, which have an important place among the practitioners of traditional treatment methods encountered in almost every corner of Anatolia, Turkey.

In the periods when medicine has not yet turned into a systematic and scientific structure, the treatment methods differed according to the societies within the knowledge level, possibilities and conditions of that society. In cases where the source of the disease could not be understood or a cure could not be found, the disease was sometimes seen as a punishment for bad behaviour and some extraordinary methods were used for its treatment. The first things that come to mind among these methods are practices such as visiting sacred places, going to healers, and applying magical procedures. These practices are today described as traditional therapy, traditional medicine or folk medicine.

Scientific approaches of Turkish and Muslim scholars to the medicine have contributed significantly to medical science, which has reached quite

advanced levels today. Avicenna's (Ibn Sina) Medicine book called al-Kânûn fi't-tıbb was also known by Western scientist and benefited for centuries and Akshamsaddin's first mention of the germ (microbe) can be shown as the examples of scientific approach the diseases in Muslim societies. In the Turkish-Islamic tradition, not only diseases and their biological factors were taken into consideration, but also psycho-cultural factors were taken into account. In addition to using the necessary medicines for the treatment of the disease, praying to God for healing and believing that the healing will come from him, etc. have become an integral part of the treatments and the search for healing.

Modern medical science, which emerged in parallel with the advancement of positivist science understanding since the end of the 18th century in the West, is based on the acceptance that disease and health stem from the pure biological existence of humans. This understanding, which causes a standardization of health and diseases all over the world, has also led to a one-sided approach that ignores social and cultural processes.

Today, researches on traditional treatment methods are carried out on the basis of health anthropology and cultural research. It is noteworthy that in these studies, the psychological/psychiatric bases of traditional treatment methods are constantly emphasized.

When the treatment methods of the healers discussed in this study are examined, it is seen that the practice of Rukeyah (treatment by reading sacred texts and blowing to the patient) performed by many healers (Ocak/Ocaklı) as a reflection of the Islamic belief. It would be appropriate to accept that the healing role performed by shamans in the pre-Islamic period was undertaken by different segments of the society after the conversion to Islam. If we summarize this situation within the framework of the Healing tradition, it is possible to classify the Healers in 3 different groups.

- Healers who use treatment methods that bear the traces of the pre-Islamic period, do not have a religious motif or contain elements that are against the rules of the Islamic religion.
- Healers who use treatment methods which carries the traces of the pre-Islamic period, but also influenced by Islamic culture and contains religious motifs.
- Healers who use treatment methods that do not contain elements against the rules of Islamic religion and contains completely religious motifs.

Some studies state that the essential element in the healing methods of healers is magic. However, as can be inferred from the examples we have given in the study, it would be wrong to generalize this expression for all healers.

Despite highly developed modern medical knowledge and treatment methods, the main reason why traditional treatment practices continue to exist today is that people want to try every possible way to protect their health, regain their health and cope with diseases. These methods are sometimes based on metaphysical phenomena such as magic and rukyah, sometimes on a logical justification such as bioenergy, and sometimes on various superstitions. It is not possible for today's modern medical understanding, which is based on diagnosing the cause of the disease and treating it, to offer a perfect treatment mechanism that is valid everywhere and for everyone. This truth is commonly expressed as "There is no disease, but the patient". For this reason, for the people who are desperate against an illness to look for alternative treatment methods, coming up as an inevitable social reality. As research data show, the existence of such treatment methods continues with the verbal expressions of people, in other words, these treatments continue to be in demand because the people who apply these treatments express that they benefit from the treatment and advertise it to their environment.

The biggest advantage of traditional and alternative treatment methods against Modern Medicine is that traditional and alternative practices take a holistic approach in both diagnosis and treatment, in other words, they accept the body and soul as a whole, against the modern medicine's inclination to biological reasons for the treatment of the disease. Most of the traditional and alternative treatment methods base the cause of the disease not only on physiological causes but also on psycho-social grounds. This approach suggests that healing the body is through healing the soul.

The placebo effect plays an important role in the treatment of diseases, as modern medicine acknowledges today. The placebo effect is the suggestive effect of a pharmacologically ineffective drug... It derives its treatment strength from the patient's belief that the given drug is a useful drug. It would not be wrong to say that this effect has been achieved by traditional treatment methods for centuries.

In this study, treatment methods of healers which has an important place in traditional treatment methods were examined using qualitative research design. In the study, obtained data from a survey about believing and

applying traditional treatment methods applied to 400 people, and the results of interviews with traditional treatment practitioners (healers) identified throughout Karabuk province has been analyzed and discussed.

In transferring the traditional treatment methods from past to present, verbal transmission was found to be the most prominent element. The transfer of information was generally carried out by family elders. It is seen that older women of the family such as mother, grandmother, and mother-in-law have the most role in this transfer. It has been partially observed that these knowledge and practices are transferred not only through family channels but also through acquaintances and the environment. It is possible to come across examples in which information can also be obtained by observation. It has also been observed that the healing feature is passed on to future generations by the method of giving-taking hand ceremony.

The fact that people who have been treated are getting better and recommending it to others also increases the belief that the treatment method is successful and beneficial. It has been observed that healers do not tend to advertise and disseminate their work. Healers generally focus on the continuation of their work. The fact that the names of the healers are heard and the increase of their visitors is realized in parallel with the oral expressions of the previous visitors and the advertising they have made. As a result, healers and other traditional medical practices that have survived until today through the transfer of verbal knowledge and culture continue and are in demand alongside modern medicine as an alternative to modern medicine.

Kaynakça / Reference

Akman, E. (2007). Türk Halk Hekimliğinde Ocaklık Geleneği ve Safranbolu'daki Ocaklar. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15 (1), 393-400. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kefdergi/issue/49108/626734>

Ateş, F. (2015). Adana Halk Hekimliğinde Ocak Kültü. *Doktora Tezi*. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı ABD, Türk Halk Edebiyatı BD.

Ayverdi, İ. (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.

Boratav, P. N. (2013). *100 Soruda Türk Folkloru*. Ankara: Bilgesu.

Çevik, B. (2008). Konya'da Halk Hekimliği Uygulamalarının Dünü ve Bugünü. *Yüksek Lisans Tezi*. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Halk Bilimi B.D.

Erol Çalışkan, Ş. Ş., Çanlı, E. (2019). Manisa-Selendi İlçesinde Sağaltma Ocakları. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 12 (25) , 50-70 . DOI: 10.12981/mahder.497544

Gür, D., & Soykan, A. (2013). Anadolu Kültüründe Nazar ve Nazarlıklar: Safranbolu Örneği / Evil Eye and Amulets in Anatolian Culture: The Case of Safranbolu. *Journal of History Culture and Art Research*, 2(3), 115-158. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v2i3.258>

Haviland, W. A., Prins, H. E. L., Walrath, D., & McBride, B. (2006). Kültürel Antropoloji. Çev. İnan Deniz Erguvan Sarıoğlu. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

İçli, A. (2013). Türk Kültüründe Ocak Anlayışı Ve Ergani Deringöze Köyü'ndeki Bir Ocaklı Aile .*Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, 1 (18) , 95-101 .Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kdeniz/issue/16857/175460>

Kahya, E. (2001). el-Kānūn Fi't-Tıb. DİA. C.24., 331-332.

Kaplan, M. (2010). Geleneksel Tıbbın Yeniden Üretim Sürecinde Kadın - Ankara Kent Ölçeğinde Kuşaklar Arası Çatışma-. *Doktora Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Rektörlüğü Yayınları.

Karakaş, A. (2015). Osmaniye Halk Hekimliğinde Ocaklar ve Buna Bağlı Uygulamalar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(31), 320-336.

Kleinman, A. (1980). *Patients and healers in the context of culture: An exploration of the borderland between anthropology, medicine, and psychiatry*. University of California Press.

Korkmaz, Z. (2019). Geleneksel Tedavi Yöntemlerinin Toplumsal Yansımaları: Karabük Örneği. *Yüksek Lisans Tezi*. Karabük: Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji A.B.D.

Lewis, T. H. (1982). Patients and Healers in the Context of Culture: An Exploration of the Borderland Between Anthropology, Medicine, and Psychiatry. *JAMA*. 247(16): 2294. doi:10.1001/jama.1982.03320410070039

Öngel, G. (1997). Denizli Halk Hekimliğinde Ocaklar. *Yüksek Lisans Tezi*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D. s. 192019

Örnek, S. V. (2014). *Türk Halk Bilimi*. Ankara: Bilgesu.

Tek, R. (2019). Sağaltma Ocaklarının Tipolojisi Üzerine Bir Deneme: Kayseri Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7 (20) , 154-177 . DOI: 10.33692/avrasyad.664218

Temizsoylu, A. (2012). Ankara'da Halk Hekimliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Bilimi ABD.

Torun, C. (2002). Halk Hekimliği ve Çankırı'daki Halk Hekimliği ile ilgili İnanış ve Uygulamalar. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D., Türk Halk Edebiyatı B.D.

Türkdoğan, O. (1991). *Kültür ve Sağlık - Hastalık Sistemi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Unat, Y. (2019). Mikrop Kuramı ve Akşemseddin. *Bilim ve Ütopya*, Sayı: 295, s. 54-58.

Ülger, Z. (2012). Aydın (Merkez) Çevresinde Halk Hekimliği. *Yüksek Lisans Tezi*. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı A.B.D.

Yaylagül, N. K., & Baş, A. M. (2016). Sağlık Antropolojisi Araştırmalarında Yaşlılık. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 139-154.

Yerinde, A. (2010). *Şifa*. DİA. C.39, 129-131.

Yiğitoğlu, M. (2012). Antik Yakın Doğu Milletlerinde Tanrı / The Conception of God in The Ancient Near Eastern Literature. *Journal of History Culture and Art Research*, 1(1), 119-126. doi: "http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v1i1.6" <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v1i1.6>

Yiğitoğlu, M. (2015). *Dinlerde Dua Sunu ve Sunaklar, Fiziki Alemden Sanal Aleme*. İstanbul, Kitabı Yayınları.

Yılmaz, S. (2014). *Nazar, Büyü ve Fal*. Ankara: Divan Kitap.

Yılmaz, S. (2014). Cultural Muslims: Background Forces and Factors Influencing Everyday Religiosity of Muslim People. *Journal of History Culture and Art Research*, 3(3), 1-9.

